

פודקסט "הכלה למעשה"

מבית היוצר של אגף א' לחינוך יסודי

מוריה טלמור משוחחת עם פמיכל אטינגר אודות הוגנות בחינוך בעולם משתנה

תשע"ד - 2024

הערה:

קובץ זה כולל תמלול מלא של הפרק.

התמלול נעשה באמצעות בינה מלאכותית, ונעשו תיקונים בהתאם לצורך. עדיין ייתכנו טעויות כתיב / לשון במהלך התמלול

פתיח

מה אנחנו יודעים על דור האלפא?

אני מורה או יועץ ופסיכולוג.

למה צריך להוריד את המע"מ בשיעורים?

פסיכופדגוגיה. מה זה אומר?

למה ההטרונותיות זה דבר חשוב?

שלום, ברוכות וברוכים הבאים לעסקת החלה למעשה.

שמי מוריה טלמור, אני חלק מצוות האגף לחינוך יסודי במשרד החינוך, ועוסקת בקידום

פדגוגיה מכילה בכיתה ההטרונותית.

בכל פרק אני מראינת מומחה או מומחית בתחום, וביחד אנחנו מתרגמים תפיסות עולם

לפרקטיקות.

והפעם נדבר על הוגנות בחינוך, איך מסירים חסמים, ומה מאפשר ייצור של מציאות הוגנת.

מתחילים.

קול מבחוץ

אני חושב שהזמן שבו הבנתי הכי טוב מה זה אומר הוגנות בחינוך, היה בתקופת הקורונה.

מוריה

זה גונן, מורה למתמטיקה בבית ספר יסודי.

קול מבחוץ

כשהתחלתי ללמד דרך הזום, פתאום נחשפתי לבתים של הילדים ולתנאים בהם הם לומדים. הייתי המום.

היו ילדים שישבו בחדר שלהם בשקט, עם דלת סגורה, שולחן מסודר ותנאים בסיסיים ללמידה והיו תלמידים שישבו בסלון. היו צריכים לדבר בשקט, כי ביחד איתם לומדו את שני אחים לפחות, שלפעמים היו צריכים להתחלק במחשב אחד. הם אפילו לא הצליחו להיכנס לכל המפגשים, ותמיד היה רעש מסביב.

מוריה

מיכל, מה את אומרת על מה ששמענו?

מיכל

אני חושבת שהטקסט הזה בדיוק מדגים לנו מה זה חוסר הוגנות מערכתית. אני חושבת שהוא מדגים לנו באמת, ותרופת הקורונה חידדה את זה באופן מיוחד, מה זה אומר חוסר נגישות, נגישות לידע ולמידה, כשאין תשתית לאינטרנט, או אין סביבה שמאפשרת ללמוד בשקט, יש פגיעה בהוגנות ובזכות להשתתף, מה שנקרא, אני קוראת לזה השתתפות פעילה ויוזמת, ולרכוש את מה שצריך לרכוש, ולהתפתח ולשגשג. הטקסט הזה מדגים את זה.

מוריה

אז על זה אנחנו הולכים לדבר היום, וזה הזמן להציג אותך. מיכל אטינגר, ראש תחום שנות בית ספר בג'וינט אשלים. שלום מיכל.

מה זה אומר שנות בית ספר? תחום שנות בית ספר.

מיכל

זאת כותרת שאומרת אחריות לפיתוח תוכניות ומהלכים לגיל 9 עד 18, במטרה לקדם מוביליות חברתית כלכלית.

מוריה

אז דיברת על הוגנות מערכתית, ואחר כך נדבר על מוביליות חברתית, אבל אני רוצה ללכת למושג הבסיסי. הוגנות. מה היא הוגנות בעיניך?

מיכל

אני חושבת שכשמדברים על הוגנות מדברים קודם כל זה מושג שמדבר על הסרת חסמים מבניים מערכתיים. אלה בעצם חסמים שהרבה פעמים הם אפילו, לפעמים הם גלויים ולפעמים הם סמויים, הרבה פעמים הם סמויים, הם מקפלים בתוכם עמדות, הם מקפלים בתוכם דפוסים שמונעים מאוכלוסיות מסוימות, מאנשים מסוימים להשתתף, לקחת חלק, להשמיע קול, להיות מה שנקרא, להיות סובייקטים, להיות מי שהם לדוגמה, אפשר לדבר על בנות.

אנחנו חיים בתוך עולם שיש בו הרבה פעמים דפוסים שמדברים על זה שהם סמויים או הם בעצם מופנמים. בנות לא יכולות, בנות לא רוצות. אם ניקח את חצר בית הספר, למשל, הרבה פעמים נראה שהוא הדומיננטיות שם היא דומיננטיות למגדרית, אוקיי? בהקשר של בנים. החצר. החצר.

היא מותאמת והרבה פעמים היא גם נתפסת. כשעבדנו באמת עם מנהלות, מנהלי בית הספר, כשבחרו להתבונן דרך פרספקטיבה של מגדר, אמרו אחד הדברים הראשונים שנסתכל עליהם זה על החצר, איך היא נראית, מי דומיננטי בה, אוקיי?

אז זו דוגמה מאוד מאוד בולטת, אבל יש חסמים אחרים. אם אנחנו נסתכל למשל על נרטיבים, אוקיי? בתוך החללים השונים בבית הספר, בכיתות. איזה נרטיבים נמצאים שם? האם הם משקפים באמת? האם הם מאפיינים את כל בעיה בית הספר? את כל הקולות של באי בית הספר? אז החסמים האלה הם נמצאים שם, אם הם לא מטופלים לא לכולם יש הרגשה שהם נוכחים באותה מידה במרחב, שהם סובייקטיים במרחב.

וכדי לקדם אקוסיסטם של הוגנות, לקדם סביבה שהיא הוגנת יותר, אנחנו צריכים להיות קודם כל מודעים לזה שהחסמים האלה הם איתנו. וצריך להתמודד איתם אחד אחד כדי שכולם יוכלו להשתתף.

מוריה

כשאני שומעת אותך אני שואלת את עצמי, האם הסיפור של ההוגנות כפי שאת מצגת אותו, הוא איזושהי אמירה, אמירת נגד לתפיסה של כור ההיתוך שהייתה פעם בחברה שלנו?

מיכל

אני חושבת שבגדול כן.

אני חושבת שהשאלה היא, המפתח היא באמת איך מייצרים קבוצה, או חברה שמצד אחד יש בה לחידות, ויש לה היבטים של שייכות, ומצד שני, כל אחד בתוכה הוא סובייקט, הוא מישהו, הוא לא צריך לוותר על מישהו.

לא צריך להיות מותך ונעלם או מתמזג לחלוטין, בוודאי שההתמזגות היא אף פעם לא התמזגות, כי בסופו של דבר, ההתמזגות היא לכדי משהו שהוא הולך לכיוונים של הקבוצה הדומיננטיות בחברה.

מוריה

אז הסרת חסמים בהוגנות זה לא רק סיפור של משאבים, זה סיפור של מודעות?

מיכל

נכון.

אני חושבת שאני אוהבת לצטט כאן את ננסי פרזר, שהיא תאורתיקנית, פילוסופית, ביקורתית, פמיניסטית, אמריקאית, שמדברת על שלושה היבטים בעצם,

1. על הוגנות בחלוקת המשאבים, שזה מה שנקרא צדק חלוקתי,
2. הוגנות בהכללת ערכים תרבותיים מגוונים בחברה, ושזה בעצם מדובר על צדק הכרתי,
3. ומתן מקום לכל השווה של הקבוצות השונות בחברה להשפיע, שזה צדק הפוליטי.

אז בואו נחזור עד השלושה.

צדק חלוקתי, שזה המשאבים, צדק הכרתי, שזה הערכים התרבותיים, והצדק הפוליטי, שזה בעצם הזכות להשמיע את הקול שלי. באשר אני, מי שאני.

ואני חושבת שבאמת דווקא החלק של המשאבים, הרבה פעמים החלק הקל להבין אותם. החלקים האחרים, ההכרתי והפוליטי, הם הרבה יותר קשים ליישום, כי הם באמת דרושים לתת מקום לכולם.

מוריה

בואי נדבר על כל אחד מהם.

אני רוצה להתחיל עם שיר של נועם חורב, שאני חושבת שמתקשר לצדק החלוקתי הראשון שדיברת עליו.

השיר נקרא אני הילד והוא הולך כך

אני הילד שלא היה לו גשר בשיניים

שחייך בתמונות בעיקר עם העיניים

אני הילד שלא טס ליורו דיסני שהגיע למצוות,

שלא חזר עם נייקי מגניבות,

שלא חגג במלון את ליל הסדר,

שישן עם אחותו באותו החדר.

אני הילד שאבא שלו היה חוזר בשעה מאוחרת מאוד משמרת,

שלא הסתובבה לו בבית עוזרת,

שקיבל תחפושת בירושה מאחיו,

שלא שאל כדי לא להכאיב.

אני הילד שלא הצטרף למשלחת לפולין,

שלא עמד באושוויץ עם תפילין,

שלא שר פוליקר באוויר הקר,

זיכרון השואה זה עסק יקר.

כן, אני הילד עם החיוך העקום בצילום,

אני הילד שאף פעם לא היה חסר לו כלום.

אז השיר הזה לוקח את ההוגנות להיבטים היותר כלכליים של הדבר, אבל הוא משאיר איזה שהיא צלקת.

מיכל

אני מסכימה, אני חושבת שבוודאי שיש מחסור, יש עוני, בוודאי שזו צלקת.

מדברים היום על עוני גם במושגים של טראומה. ויחד עם זה, אני חושבת שהילד הזה

והשורה התחתונה של השיר הזה זה שהוא כן אומר בו שלא היה חסר לו שום דבר.

אז כנראה ששני דברים, אני חשבתי על שני דברים כששמעתי את השורות האלה.

אחד זה באמת שלמרות המחסור, המשאבי, כן, המחסור הכלכלי, בכל זאת כנראה הילד

הזה כן גדל בסביבה שנתנה לו הרגשה שהוא מישהו.

צדק הכרתי היה לו כנראה אולי ממשפחתו הקרובה, מסביבתו הקרובה, למרות שהסביבה או החברה שבה הוא גדל נתנה לו את החוויה שאין לו. אבל הוא גדל עם איזושהי חוויה שהוא מישהו, שהוא כן, שיש לו, יש לו משהו, יש לו הון חברתי, אוקיי? יש לו הון תרבותי, כנראה שהוא כן גדל בחוויה הזאת.

מוריה

יש המון אנשים שמספרים על הילדות שלהם, ילדות של מחסור, אבל הם לא הרגישו שחסר להם, כי כולם היו ככה סביבם. אני זוכרת את אימא שלי שמספרת שהיו תופרים לה משקים בגדים, אבל תפרו לה בגדים הכי יפים, היא תמיד הרגישה, נסיכה, היא אף פעם לא הרגישה שחסר לה. זאת אומרת, לא תמיד מחסור מייצר את תחושת החוסר הוגנות.

מיכל

נכון, אני חושבת שלפעמים תחושת המחסור באמת נובעת מהמפגש של אותו ילד עם העולם. הוא בבית שלו היה לו עולם ומלואו, כל מה שהוא צריך, אבל ברגע שהוא בא ומגע עם הסביבה שלו, פתאום הוא הבין שאין לו. זאת הסביבה שנתנה לו חוויה שאין לו, זה לא שבאמת, באמת לא היה לו את מה שהוא צריך.

מוריה

יש סיפור מקסים של הרב סבתו, אני לא זוכרת מתוך איזה אחד מהספרים שלו, שמדבר על פורים, ואיך הוא חיכה ורצה להתחפש לקאובי, ואבא שלו הבטיח לו שהוא יקנה לו תחפושת, והוא חיכה וחיכה, וביום של התחפושות אבא הלך אתו לאיזה קיוסק, ובסוף קנה לו כובע של קאובי מנייר, והוא היה מאושר, אבל ירד גשם, והוא הגיע לכיתה כשיש לו עיסה של נייר על הראש, והוא נכנס והוא הרגיש שהוא קאובי, עד שאחד הילדים, כמו המלך הוא עירום, אמר לו, אבל אין לך כלום על הראש, אבל המורה המשיך להתייחס אליו כאל מי שמחופש לקאובי, ותראו איזה קאובי נהדר, הוא הסתובב כל היום עם התחושה שהוא קאובי.

מיכל

לכן העניין הוא באמת הוא הרפרנס, וזה באמת המקום של, גם את מציינת פה את אותו מורה, באמת המקום של איש המקצוע, איזו חוויה הוא נותן, זאת אומרת, בהתייבות לצד. האם זה חוויה של אין, או חוויה של יש, האם חוויה שאני מישהו, מי שאני רוצה להיות. או לא, או שאני יכול בעצם.

התפקיד של המתנגש עם העולם ושל איש המקצוע, ומה שהוא משדר, הוא מאוד מאוד קריטי.

אני חושבת שהעניין הזה של להיות מישהו, לא להיות אחר, אני רוצה להשתמש כאן בעוד מושג, במושג האחרות, האם אני חווה חוויה של אחרות, וחוויה של אחרות אפשר לחוות בדברים קטנים.

אפשר לחוות אותה גם של ג'סטות קטנות, שמישהו עושה תנועה של ביטול ביד, או תנועה... הנהימות ממני או התרחקות ממני, אלה מיקרו... כן, מיקרו... אני אקרא לזה אפילו לפעמים מיקרו-אגרסיות או מיקרו-התנהגויות שיכולות לגרום לתחושה של אחרות, תחושה של הדרה ולתחושה שבאמת אני לא שייך, אני לא רלוונטי, אני לא רצויה. אלה דברים שמייצרים את ההכרה, במובן.

אם כל הפעילויות בבית הספר מותאמות לאוכלוסייה מסוימת, ולא מייצגות תרבות מסוימת,

מוריה

זה חלק מהסיפור של ההכרה, או שזה כבר שייך להיבטים הפוליטיים?

מיכל

אני חושבת שזה בוודאי שייך לסיפור של ההכרה.

יש בזה גם היבטים של... ההיבט הפוליטי, אני חושבת, הוא באמת ההיבט של ההזדמנות להשמיע את הקול.

זה לא רק, אוקיי, אני פה, אבל יש לי גם מה להגיד, ומה שיש לי להגיד, הוא חשוב, הוא משמעותי, הוא תורם כמו כל אחד אחר, בלי קשר למקום שממנו באתי, למקום שממנו גדלתי, לרגע שלי.

יש לי זכות כמו לכל אחד אחר, וכאן אני חושבת שחשוב לדבר על זה כשאנחנו מדברים על הוגנות, אנחנו מדברים בתוך זירה של זכויות לעומת חסדים.

לא... הכרה כרוכה בזכות. לא מישהו עושה לי טובה או חסד בזה שהוא נותן לי לקחת חלק, מקום וחלק, כן.

מוריה

ואנחנו לא מדברים פה על ערב מאכלי עדות, אני רוצה לשים את זה רגע לשולחן.

מיכל

חד משמעית.

חד משמעית, אני חושבת שערב מאכלי עדות יכול להיות נפלא, הוא יכול להיות הכרתי,

אבל יכול גם לתת לאנשים חוויה שהם לא, אם דיברנו קודם, למושג הסובייקט, אני מישהו, אלא להיות אובייקט. או בזירת החסדים ולא בזירת הזכויות. ערב מאכלי עדות לא יכול לעמוד בפני עצמו. הוא יכול להיות משהו שהוא חלק מהרבה דברים אחרים, והוא גם לא יכול להיות ערב של מאכלי עדות מסוימות לעומת עדות אחרות, אוקיי?

הניואנסים האלה הם מאוד מאוד חשובים בשביל ליצור סביבה שהיא אותנטית בהקשר הזה, שהיא באמת באמת מוכוונת היבטים ההכרתיים והפוליטיים שדיברנו עליהם, או בעצם היבטים של הוגנות, או בעצם היבטים של הסרת חסמים.

מבנים מערכתיים, היבטים של להיות מודע לזה שאני צריכה לעסוק בזה.

מוריה

את עוסקת במערכת החינוך, זאת אומרת, היבטים מערכתיים בהקשר של הוגנות יכולים להיות בעולם העבודה, בעולם האזרחי, החברתי, וההתמקדות שלך היא בעיקר בעולם הפדגוגיה.

מיכל

נכון.

קודם כל, אני מאמינה בחינוך.

א', אני חושבת שהמערכת החינוך היא מערכת אוניברסלית, כולם נמצאים שם. הם נמצאים, תלמידות ותלמידים בצוותים חינוכיים, וגם הורים ומשפחה, למרות שהם לא שם פיזית, נמצאים במסגרת הזאת הרבה מאוד שנים, הרבה מאוד שעות.

זה מקום שהוא מכונן מבחינת החוויה של הוגנות ומבחינת החוויה של להיות סובייקט, להיות מישהו.

זה דבר אחד.

אני חושבת שבאמת מערכת חינוך פועלת, פדגוגיה בעצם במערכת החינוך, פועלת בהרבה מאוד זירות. יש המון המון המון אפשרויות לקדם הוגנות במסגרת הזאת.

קודם כל, תהליכי הוראה למידה הערכה שמתקיימים, הסדירויות, יש המון המון הזדמנויות, טיולים, אסיפות הורים, חצר, כמו שתיארנו קודם, המון המון פעילויות.

יש מסגרת קבוצתית וחברתית, יש סביבות למידה.

איך נראית סביבת הלמידה? מה היא משדרת בהקשר הזה?

איזה סוג של... איזה קוד יש לסוג של היחסים שמתקיימים בין כל בעי המסגרת החינוכית?

מוריה

מה שאת אומרת כאן זה שהוגנות, או תפיסת ההוגנות, זה לא תוסף מזון, זה תבלין שצריך להופיע בכל תהליך שאנחנו עושים בתוך בית הספר. התכנים שאנחנו בוחרים, האופן שבו אנחנו מלמדים, התהליכי הערכה שאנחנו עושים, האופן שבו אנחנו בונים את הפעילות אחר הצהריים שאמרת, בלתי פורמלית, כולה צריכים להיות מוטי הוגנות או במודעות הוגנות.

מיכל

נכון, אני חושבת שכל מה שנעשה לאורך השנים ולאורך השעות, באמת אנחנו צריכים לשאול את עצמנו, גם בהקשר של המה וגם בהקשר של האיך, בנושא הזה של לבנות באמת מסגרת חינוכית שהיא, או מערכת חינוכית שהיא הוגנת.

מוריה

אני רוצה להוסיף את השאלה, האם הצלחנו, זאת אומרת, איך אנחנו יודעים שאכן הצלחנו ויצרנו אותה תהליך הוגן? מה הקריטריונים, הפרמטרים שלפיהם אנחנו בודקים את זה?

מיכל

קודם כל אני חושבת שבמקום שזה מתקיים רואים את זה מיד. רואים את זה מיד על האנשים.

מוריה

מה רואים?

מיכל

אני חושבת שהאנשים הם יותר שמחים, הם יותר רגועים, הם יותר לוקחים חלק, הם יותר אקטיביים, פעילים, יוזמים, שותפים יש הרבה יותר גמישות ביחסים, יכולת ל... להזיז דברים מצד לצד, לשנות אותם, לגוון אותם. זה הרבה יותר ססגוני, כן? זה קסם. אני אוהבת לקרוא לזה פשוט קסם. אני חושבת שבמקום שזה קורה ונכנסים אליו, מרגישים את זה.

מוריה

אבל גם קסם דורש עבודה קשה. גם קוסם, כדי לייצר את הקסם, צריך לעבוד מאוד קשה כדי לייצר אותו.

מיכל

חד משמעית, אני חושבת ש... להסיר חסמים מבניים מערכתיים. לפעמים אני אומרת, זה אפילו מנוגד לטבע האנושי.

אנחנו מדברים, קודם דיברנו על המושג של הנגישות, זאת אומרת, איזשהו עיקרון שצריך להתייחס אליו כשמדברים על סביבה ההוגנת.

נדבר על הסוגייה של המגוון, הגיוון.

דיברנו קודם על השמעת קולות מגוונים, ערכים תרבותיים מגוונים, השמעת מגוון קולות, השמעת מגוון נרטיביים.

הזיכרון האחד שצריך לשים לב עליו כדי לבחון אם אנחנו פועלים בצורה שמכוונת להגנות, זה לראות האם יש שם מגוון, האם יש מכוונות למגוון, ואם אנחנו מייצרים את המגוון.

נכון. עכשיו, לקדם מגוון זה אפילו, לפעמים אני אומרת, זה מנוגד לטבע האנושי.

כי הטבע האנושי, אנחנו רוצים להיות קרובים לדומים לנו. למרות שאנחנו יודעים שכמו גם במגוון הביולוגי, כן? מגוון הוא טוב, מגוון הוא... יש לו ערך מאוד מאוד גדול, הוא מאוד מפרה, הוא בריא יותר. אבל כדי לעשות את זה, אני צריכה לוותר.

אני צריכה לוותר על הדומיננטיות של הקול שלי, בעיקר אם אני הקבוצה השלטת, כמובן, כדי להרוויח מישהו אחר. זה תהליך. אני צריכה לא להיות מאויימת מהמישהו האחר הזה.

ולכן זה כל כך קשה לעשות את זה. וזה דורש, קודם כל זה דורש החלטה ומודעות.

אי אפשר לעשות את זה על אוטומט, אוקיי?

והחלטה והמודעות דורשת איזשהו מערך רפלקטיבי של התבוננות עצמית, של שאילת שאלות, ו...לאורך כל הזמן.

זה לא נגמר, זה בעצם תהליך שלא נגמר, כל אחד מאיתנו רוצה להיות יותר טוב בזה.

וכדי להיות יותר טוב בזה, צריך לשאול את עצמנו כל הזמן שאלות, האם אנחנו באמת עושים את זה. ואני רוצה להתייחס למושג שאמרת לאורך זמן, כי בעיניי הוא נורא חשוב.

מוריה

זה לא אירועי שיא.

צריך, קודם דיברתי על ערב עדות, אבל עכשיו אני מרחיבה את זה להיבטים שלכם, זה לא אירועי שיא. ההסתכלות על המגוון צריכה להיות תמידי, אחרת זה משהו מאולץ או חד

פעמי, הוא לא מייצר את אותו אפקט שאנחנו רוצים להגיע אליו.

מיכל

לגמרי, וזה צריך להיות בכל דבר. בכל דבר.
זה בהקשר, כמו שאמרתי, זה בהקשר האנושי של היחסים, זה בהקשר של איך נראית את הסביבה שלי, אם היא באמת מגוונת. סביבת הלמידה היא מגוונת.
האם באמת אני עושה, בכל פעילות שאני עושה, האם אני גורמת לזה שהיא תהיה פעילות שבה כל הקולות מושמעים, מתקיים בו מפגש, כמה שיותר אינטראקציות ומפגש בין כולם לכולם. האם אני מספיק גמישה בשביל לשנות את הסטינג הקבוע?

מוריה

זאת אומרת, לא מספיק המגוון, אנחנו מדברים פה גם על גמישות.

מיכל

נכון, דיברנו על כמה עקרונות, התחלנו פה לדבר על נגישות, ועל מגוון, ועל גמישות.
ואני יכולה להגיד שיש עוד עקרונות, כן? שמפינו אותן.
אנחנו מדברים על אכפתיות, אנחנו מדברים על איכות, אנחנו מדברים על אימון, ואנחנו מדברים על שקיפות.

מוריה

אז בואו נדבר רגע על אכפתיות.
אכפתיות של מי, למי, או בין מי למי?

מיכל

אז כמובן אכפתיות בין כולם לכולם.
זה בין התלמידות והתלמידים, בינם לבין עצמם, בינם לבין הצוותים החינוכיים.
זאת אומרת, על כל הנדברת במובנים הדדיים, כן? כמובן הורים ומשפחה.
כל, כמו שהגדרתי קודם, כל בעצם, כל בעי המסגרת החינוכית.
כולם, גם כמו שאמרתי קודם, הורים ממשפחה שלא נמצאים שם פיזית, אבל הם נמצאים שם, מכיוון שכל תלמיד ותלמידה שמגיעים לבית הספר מביאים איתם את ההון הסימבולי שלהם, את ההון המשפחתי שלהם ליומיום של בית הספר, גם אם ההורים שלהם לא נמצאים שם.

מוריה

ולמה האמון חשוב כאן?

מיכל

אני חושבת ש... ולא דיברנו על זה כל כך, בשביל... דיברנו קודם על המושג של סובייקט, בשביל להיות מישהו, אוקיי? בשביל להיות מישהו צריך להיות בעמדה שאני יכולה עכשיו להגיד לך מה דעתי. בלי לחשוש. בלי שיפוטיות. בלי דעות קדומות.

אם אני ארגיש שאני לא יכולה להגיד לך את דעתי הביקורתית, או לחשוב חשיבה ביקורתית, כי אין לי אמון בך, כי אחר כך אתה תלכי, עכשיו תצאי מהדלת ותצחקי עליי, או תרכלי עליי, או תגידי למישהו אחר, אני לא אגיד את דעתי.

בוודאי, בוודאי, אם אני באה בעמדה מוחלשת, שאני לא שייך לקבוצה דומיננטית בחברה, או אני מגיעה מראש עם חוויה שיחסה הכוח בינינו, שאת יותר חזקה ממני.

ולכן האמון פה הוא קריטי.

האמון זה שמאפשר לי לחשוף את עצמי כפי שאני, עם כל ההון הסימבולי שלי.

ולדעת שבצד השני יש מישהו שרוצה עכשיו לעשות לי מקום, שיש לו הכרה, כן, במי שאני, וזה המסלול שלי בעצם לשגשג ולצמוח ולהתפתח.

יהיה לי מאוד מאוד קשה לצמוח ולהתפתח בלי זה.

מוריה

ושקיפות מובילה לאמון.

מיכל

נכון, כי אני צריכה לדעת את כללי המשחק.

אם יש לי חוויה שאני לא יודעת מה כללי המשחק פה, ומעל הראש שלי, אז אני לא אתן אמון בך, כי את מייצרת את כללי המשחק, ואת הדומיננטית, כן? את החזקה יותר ממני, זה ביחסי הכוח שלנו, ובתוך המסגרת החינוכית בוודאי שזה קיים בכל הרבדים שהם, כן?

בוודאי ביחסי הם הורים תלמידים, אבל גם ביחסים תלמידים-תלמידים, יש שם המון דברים שהם סמויים ולא נראים.

ואני רוצה להגיד בהקשר הזה שכשאנחנו מדברים על הוגנות, אנחנו מדברים על הוגנות תמיד, זאת אומרת, מאז ומעולם, אבל כשאנחנו מדברים על הוגנות, וזה החלק שאותי עניין באמת לשאול ולחקור יחד עם הצוות, יחד עם העשייה המשותפת שלנו, זה הקשר שבין הוגנות לבין עולם משתנה.

כי העולם המשתנה הוא, צד אחד, יכול להיות קטליזטור להוגנות, יכול להיות קטליזטור לזה, מכיוון שלהיות לומדת בעולם משתנה, דורש ממני להיות מישהו.

אני לא יכולה לא להיות מישהו, כי אני חייבת להיות בעמדה של לשאול שאלות, לחשוב בחשיבה הביקורתית, לדעת לנוות את החיים שלי בתוך עולם שאני לא יודעת מה יהיה בו מחר.

עם הרבה מאוד עמימות, הרבה מאוד אי וודאות, ואני חייבת להתייצב שמה. אבל זה החוסן שלי בעולם משתנה. ובתהליכי למידה שהם לא נגמרים, בעצם לא מסתיימים אף פעם, אני צריכה הרבה מאוד חוויה של הנכחה עצמית, ואני צריכה להכיר את עצמי. ובשביל שאני אכיר את עצמי, ובשביל שאני אביא את עצמי לתוך תהליכי הלמידה, אני חייבת להרגיש בטוח. ואני חייבת להביא את עצמי, לא משנה מאיזה רקע אני באתי. גם כדי שהלמידה תהיה רלוונטית בשבילי.

אז יש כאן מצד אחד הזדמנות מאוד גדולה היא כרוכה גם בזה שהיא דורשת את זה. העולם המשתנה דורש את זה בעצם. זה אני הלומדת בעולם משתנה.

והעולם המשתנה גם מפרק את... בעצם עשוי לפרק את יחסי הכוח הקיימים, כן?

עולם מסוגל מזמין לנו למידה שהיא פחות שמרנית. מזמן לנו בעצם שינוי הסטיג בתוך הכיתה, ללמוד אחרת. אפשר ללמוד בצורה כזאת שהיא באמת הרבה יותר הוגנת, כי היא לא שמרנית והיא פחות משמרת את יחסי הכוחות.

המורה היא לא היודעת הכל, המורה הוא לא היודע הכל, אלא יותר הקטליזטור, המאפשר בעצם את תהליכי הלמידה.

אבל מצד שני, אם אנחנו לא נעשה את זה, העולם המשתנה, הוא מציב בפנינו אתגרים מאוד מאוד גדולים שכרוכים בפתיחת פערים, בהרחבת הפערים.

אם לא נעשה את זה, אם לא נקשר בין הוגנות לבין עולם משתנה, על הפוטנציאל שהוא מזמן, אנחנו מזמינים לעצמנו עולם שאנחנו כבר רואים אותו, בנתונים ובמציאות, של פערים שהולכים ומתרחבים.

העולם המשתנה זה לא רק העולם השתנה סביב הילד, העולם המשתנה זה הילד השתנה. ובתוך הילד השתנה הזה, גם אנחנו המבוגרים צריכים ללמד אותו במציאות משתנה, ולייצר את ההוגנות המותאמת למציאות המשתנה שלו.

אני רואה את זה, זה אתגר, אבל אני חושבת שזאת גם הזדמנות אדירה.

זאת באמת חוויה, ואני חושבת שאם נכנסים אליה מתוך פרספקטיבה של הוגנות, מתוך הפרספקטיבה של העקרונות שציינתי, אני חושבת שזה מאפשר, א', זה מאפשר להיות שם, זה פשוט מאפשר באמת להיות במקום הזה, שהוא מקום... אפשר להגיד שיש בו כמעט מגרש משחקים

ומצד שני...

כדי שהוא יקרה כמו שצריך, הוא חייב להיות מתוך פרספקטיבה של הוגנות. אחרת, הוא עלול להיות גם אפילו מסוכן.

לכן הגבולות ההוגנות משרטטת לנו גם את הגבולות של מגרש המשחקים הזה.

מוריה

אז זאת ההזדמנות לזווית נוספת, ואני רוצה שנשמע את נאור, תלמיד כיתה ד'.

קול מבחוץ

המורה הודיעה שהשבוע יהיה שבוע מקצועות, שהיא מזמינה את ההורים שלנו לבוא ולספר על העבודה שלהם.

דור אמר שאימא שלו שחקנית ויתבקש ממנה שתציג משהו מההצגה שבה היא מופיעה.

גל אמרה שאבא שלו הוא אדריכל והוא ידבר על הבניין שהוא בנה לספרייה החדשה.

נווה אמר שאימא שלו היא עורכת דין ואני שתקתי.

אבא שלי עובד במכבסה, ואמא שלי תופרת. היא לא מעצבת את הבגדים, היא רק תופרת.

זה לא שחזרנו לסיפור של הצדק החלוקתי, כי אני חושבת שיש כאן הרבה יותר מאשר סיפור

כלכלי. יש כאן מחשבה שיש אנשים שיש להם מה לתת, ויש להם הון תרבותי, הון סימבולי

שאת משתמשת במושג, ויש מי שלא.

איך משנים את התפיסה הזאת,

מיכל

טוב, קודם כל, אני חוזרת עוד פעם, כמובן, לעניין המודעות ול... אני חושבת שמאוד מאוד

חשוב להבין את העוצמה של הדבר הזה, של הפוזיציה הזאת, כן? של החוויה הזאת, אם יש

לי ההון הסימבולי או אין לי הון סימבולי.

זאת אומרת, עם מה אני מגיעה אותו... עם איזה תרמיל אני בעצם מגיעה לבית הספר?

מה יש בו?

אז באמת המושג הזה של הון סימבולי, שהוא מושג של בורדיה, הוא בעצם המקום של מידת

הכבוד שיש לאדם בחברה. ובתוך התיק הזה יש באמת, קודם כל מידת הכבוד כמובן היא

פונקציה של מה החברה קובעת, למי יש ומה יש לי בתרמיל, והאם מה שיש לי בתרמיל זה

מספק את מה שהסביבה מעוניינת. והסיבה מתחילה בבית הספר היסודי.

אולי קודם. מתחילה קודם, בגן, בשכונה.

אני חושבת שלפעמים ילדים דווקא בפעם הראשונה בבית הספר היסודי יוצאים מאיזשהו סוג

של חממה ונתקלים בעולם הרבה יותר מורכב ממה שהם חשבו, ולאט לאט התובנה הזאת

הולכת ומתחדדת, שאין לי מספיק הון סימבולי, זאת אומרת מה שיש לי בתרמיל זה לא

מספיק בשביל... למה שהחברה רוצה.

מוריה

לא מספיק למה?

מיכל

לא מספיק להיות במקום שאני מקבלת הכרה, ואני מקבלת מקום להשמיע את כולי ואת העמדות שלי, או להיות מישהו, להשפיע.

מוריה

אין לי מה לתרום.

מיכל

אין לי מה לתרום, אני רוצה לתת את זה דווקא דרך מושג של עולם תוכן שהוא הרבה יותר ברור בהקשר הזה, זה למשל עולם של לימודי המדעים, אוקיי?
הרבה מאוד ילדים, ואנחנו רואים עם קשר לזה במחקר, מי שהולך ובוחר במקצועות המדעים, אלה ילדים שבאמת יש להם איזושהי זיקה לדבר הזה מדור ההורים שלהם באיזשהו אופן. זאת אומרת, אם אחד ההורים שלי הוא מתחום מהפיזיקה, או הביולוגיה, או כל דבר אחר שמקושר בפרט, אם הוא מקושר לעולם האקדמי, יש לי הון סימבולי, אוקיי?
אבל בעצם כל ילד ש... בכל בית עוסקים במדעים. זאת אומרת, גם אם אחד ההורים שלי הוא... עובד במכבסה. עובד במכבסה, הוא מנופאי, הוא... אמא שלי מבשלת, או כובשת חמוצים, או כל דבר כזה.
העולם הוא מדע.

זאת אומרת שאם העמדה של איש החינוכי בהתייצבות לצד הוא שכל מי שנכנס לכיתה יש לו הון מדעי, הון סימבולי, הון מדעי, אני רק צריכה לעזור לו להבין את זה. להבין את זה שמדע זה בשבילי, גם אם אחד ההורים שלי הוא לא דוקטור באקדמיה, ואז אם אני עוזרת במהלך השיעור לבנות אותו, שהוא נותן לכל ילדה וילד חוויה שהבית שלי היא באמת רלוונטי לעולם המדעים, ואני משלבת את זה באמירה, בעשייה, בציון הדבר הזה, שהעולם תוכן הזה הוא רלוונטי למדעים, אני אצור linkage, הקשר אצל אותו, אותה ילדה או אותו ילד, שמדע זה גם בשבילי. ולכן זה אפשרי לשנות את זה ולסלול באמת את הדרך, שבנוסף לקשרים שיש לי, כן, כשאני מדברת על מושג גאון, זה בוודאי מדובר על איזה קשרים יש לי, קשרים חברתיים יש לי, איזה חוויות חברתי, איזה ידע יש לי, אוקיי? ומה עם העמדות שלי?
זה עוזר לי בנוסף להגיד, אוקיי, נקודת המוצא שלי היא גם טובה, ועל זה עכשיו אני אצבור ידע איכותי, אפרופו מושג האיכות, כן?

ידע איכותי, מגוון, הוא יהיה נגיש לי, הוא יהיה שקוף לי, ואני אוכל להתקדם, ועם מה שיש לי, להמשיך להתקדם ולצבור ידע ולהתפתח, ולהיות מה שאני רוצה להיות, מה שאני שואפת להיות, אם זה מעניין אותי, אני אלך לשם ואני אתפתח לשם, ללא קשר לנתוני הרקע שלי. רק לרצות להיות זה החלק המאוד משמעותי.

שיש ילדים שיודעים מגיל מאוד צעיר מה הם רוצים להיות, גם אם ישנו את דעתם אחר כך, ויש ילדים שלא יודעים מספיק בשביל לדעת מה הם רוצים להיות. גם את זה אנחנו צריכים לשנות. זה גם חלק מתוך תהליך של חוסר ההוגנות, אני חושבת. לכן היכולת ליצור את ההקשר על זה, שהוא הקשר תודעתי, כן? שזה גם... שכל דבר שנרצה בו הוא יכול להיות בשבילנו, הוא חשוב מאוד, אבל התיווך אליו הוא מאוד מאוד חשוב. לכן הסביבה היא כל כך חשובה ומשפיעה על החוויה העמוקה הפנימית הזאת.

מוריה

ומה שאת עושה בעבודתך בג'וינט אשלים, הוא לעשות את השינוי של הדבר הזה. מה האמצעים שאת למדת שמייצרים שינוי באותה מוביליות חברתית שדיברת עליה?

מיכל

כמו שאמרתי קודם, לדבר את הדברים, להעלות אותם למודעות, להפגיש כמה שיותר אנשים, ובטח אנשים שהם מקבלי החלטות וקובעים את סדר היום של המערכות, רגע להסתכל דרך המשקפיים האלה. אלה משקפיים. קודם כל צריך לרצות להרכיב אותם, ואחר כך צריך להרכיב אותם, ואז רואים דרכם פתאום דברים עמוקים שצריכים שינוי, אבל שהם ניתנים לשינוי, הם אפשריים לשינוי. אני חושבת שכוחות משותפים של כמה שיותר אנשים שמבינים את המשמעות של הדבר הזה ואת האופן שבו הוא יכול לשנות חיים, הוא מאוד מאוד חשוב. וכשזה מצליח ויותר ויותר אנשים מצטרפים להתבוננות הזאת, זה מחדד באמת את ההבנה שזה צריך להיות הכיוון.

מוריה

אני חושבת שאם פעם חשבנו שאפרופו משאבים, שזה מספיק לתת משאבים, ניתן עוד שיעור עזר, מוציא את הילד מהכיתה, אנחנו מבינים היום שזה לא מספיק. זה לא מספיק, בוודאי שזה לא מספיק ללמידה בעולם השתנה. וזה מחבר אותי לשיר של עידית ברק, שאני רוצה להקריא.

ברור, ברור שאנחנו יכולים יותר במחשבות שאנחנו חושבים, במעשים שאנו עושים, ביחסים שלנו עם אחרים ועם עצמנו, בדברים הגדולים והקטנים. לא להרים ידיים, לא לומר אי אפשר, לנסות, לא לשאול ממת. ברור שאני כותבת אליכם, אבל מדברת אליי.

אז אני שואלת על אחרים, אבל שואלת גם על עצמי מתוך זהות של מורה. מה אני כמורה צריכה לעשות מעבר למושג של המודעות כדי שזה יתקיים. ואם תוכלי לחבר את זה ואם לא, אני אשאל בנפרד אחר כך על ההיבטים של האג'נסי וקו אג'נסי.

מיכל

אז דיברת כבר על המודעות, כי אני חושבת שזה באמת צעד ראשון. וגם באמת לשאול את עצמנו, לשאול את עצמך, לשם מה. לשם מה אני עושה את זה, וזה כאן מתחבר באמת לשאלה שלך על המושגים של אייג'נסי וקו-אייג'נסי. שאני לא יודעת עד כמה יש לנו זמן להיכנס אליהם בהרחבה, אבל באמת להתבונן על כל... גם על עצמך, אוקיי?

וגם על כל תלמידה ותלמיד בכיתה, כמי שאנחנו רוצים שהוא יהיה במצב מיטבי של לממש את האג'נסי והקו אג'נסי שלהם.

האג'נסי זה בעצם להיות מה שנקרא סוכנת השינוי של עצמך בסביבתך, לנווט את החיים שלך בעולם משתנה באופן כזה שהוא מתוך...השפעה על העולם, מתוך השגת המטרות והיעדים שהצבת לעצמך, מתוך תהליכים רפלקטיביים.

להיות פרו-אקטיבית. כן, להיות פרו-אקטיבית, אבל מתוך יחסי גומלין עם העולם, כן?

שזה החלק של ה-co-agency גם.

נכון, וזה החלק של ה-co-agency, כי agency, באמת, להיות סוכנת השינוי של עצמי בסביבתי, לא מתפתח בחלל רק, מתפתח מתוך יחסים, מתוך הדדיות, וגם חשוב שזה באמת מתוך הרצון להשפיע באופן חיובי כמובן על העולם.

אז דיברנו על המודעות, דיברנו על לשמה,

ולהסתכל על כל תלמידה ותלמיד. אנחנו רוצים לראות את ההתפתחות שלהם בהקשר הזה. ובסופו של דבר, גם האג'נסי והקו-אג'נסי הם שלב, בעיניי, בדרך להגיע לחוויה מיטבית של משמעות ושל שייכות, ושל שלומות, של וול-ביאינג בעולם.

ואני חושבת שמה שאפשר לעשות, זה באמת להנכיח את העקרונות של ההוגנות, את ההוגנות, את התפיסה של ההוגנות, בכל דבר שעושים, כמו שאת אמרת קודם, במרחבים הפדגוגיים.

אם זה באיך נראים תהליכי הוראה למידה, הערכה שלי, איך נראית הערכה שלי?
האם היא הערכה שעומדת בסטנדרט או בעקרונות של ההוגנות שדיברנו עליהן?

מוריה

איזה הערכה עומדת בעינייך בסטנדרט הזה?

מיכל

אז ככה, קודם כל השאלה היא באמת, האם היא ערכה שהיא שקופה?
ולכולם ברורים כללי המשחק שלנו, למה היא מתכוונת, למה מתכוונים, מה נמצא שם
בהערכה, באיזה שפה היא כתובה? אם היא שפה נגישה, ברורה, אם היא שפה שבאמת
מתכתבת, אפילו היום התכתבתי עם המגדר שלי, אוקיי?

האם היא משדרת... האם היא הערכה שיש בה איזושהי גמישות? היא באמת מותאמת?
האם היא יכולה לשקף מגוון? היא בעצם מושתתת על חומר שהוא שיקף מגוון של קולות
וכולי וכולי

אז דברנו על תהליכי הוראה למידה הערכה, איך השיעור בנוי, דיברנו קודם על איך אני
מייצרת הון מדעי, בשיעור מדעי, האם באמת השיעור בנוי מזה שאני רוצה שהחומר יהיה
רלוונטי לכל תלמיד ותלמידה בכיתה, לחיים שלהם? הסדירויות, האם באמת, איך נראית
אסיפת הורים? האם היא באמת, גם היא, מוכוונת העקרונות שדיברנו עליהן?

איך נראה טיול או כל פעילות אחרת שאנחנו עושים? ואיך נראות סביבות הלמידה?

איך נראית הכיתה? האם היא משדרת את הדברים האלה שדיברנו עליהן?

האם בפעילות שאני עושה, אמרתי גם קודם, האם בפעילות שאני עושה, אני מקדמת למשל,
מפגשים היכרות בין ילדים אחד עם השני, או היכרות שלהם עם העולם, עם אנשים בעולם
שהם לא מכירים אותם, זה יכול לגוון את התפיסה שלהם, את עצמם.

כל דבר ודבר, ואת הקדמת ואמרת את זה קודם, זה לא אנקדוטלי, זה לא נישתי, זה צריך
להיות בכל דבר ודבר.

נכון שצריך להתחיל ממשו, לא תמיד אפשר להתחיל מכל הזירות, אבל לאט לאט לאט
לעבור ולנסות לייצר את החוויה הכללית הזאת, היא צריכה להיות חוויה שהיא כמובן
מושתתת גם עבורי.

קשה יהיה לי לעשות את זה אם אני לא מרגישה את אותו דבר.

מה שנקרא, בחדר המורות או באקו-סיסטם, שהוא אמור לייצר את הדבר הזה עבורי, כך
יהיה לי יותר קל לייצר את זה גם עבור אחרים.

זה בא לידי ביטוי גם בדיאלוג בין המורה לתלמיד בהבנה שאנחנו צריכים לכוון כל הזמן את
התלמיד, להיות מעורב יותר בתהליכים, לקחת אחריות.

בעיניי זה אפילו בדברים הנורא נורא קטנים של... אני לא יודע מה לעשות. אני לא יודע מה לעשות, האחריות עלייך. אני צריך להעביר את האחריות אל התלמיד. אתה לא יודע מה לעשות, אני פה כדי לעזור לך, אבל אתה צריך להגיד למה אתה זקוק. ואתה צריך גם לדעת להיעזר בסביבה שלך, והסביבה גם צריכה לדעת להציע לך את העזרה, ולא לחכות רק שתבקש אותה.

מוריה

אז יש כאן הרבה מאוד מהלכים שמורה צריכה לעשות. היא לא תוכל לעשות את הכול כל הזמן, אבל כמו שאנחנו חוזרים כל הזמן, היא צריכה להיות מודעת כמה שיותר. אנחנו מתקרבים לסיום. ולקראת סיום אני אשמח לשמוע ממך את מה שאנחנו קוראים לו טיפ הזהב. מהו המסר הכי חשוב שאת רוצה שמי שמקשיב לנו כרגע ייצא איתו?

מיכל

אני חושבת שהדבר הכי חשוב שלנו, כשאנחנו מדברים על הוגנות, זה העמדה הפנימית של הוויתור. אני חושבת שהעמדה הזאת היא לא עמדה קלה. לוותר על הוויתור הוא לוותר גם על השליטה שלי בכל דבר, וגם בעצם על העמדה שלי, בוודאי אם אני באה בעמדה דומיננטית. אני חושבת שלדעת שבסוף מחכה משהו מאוד טוב, אבל לפעמים כדי לעשות אותו, הוא כרוך בכאב. וצריך להיות, שוב, לדעת שזה, שכשרוצים לצאת למסע הזה, למסע הזה של לקדם הוגנות בעולם משתנה, צריך להיות בעמדה הזאת.

מוריה

תודה מיכל, זה היה מעורר מחשבה מאוד. ואני רוצה לסיים, אנחנו ברצף שירים היום, אני רוצה לסיים עם שיר נוסף שנקרא אזרחית ק של עדי קיסר. כל החיים שלי אמרו לי שאני צריכה ללמוד את התשובות, שכל מה שהייתי צריכה זה ללמוד, לשאול את השאלות. כמו, מי שואל את השאלות? מי מלמד את התשובות? מה קורה?

אתה רואה אותי?

מי מחזיק בכוח?

מה באמת קורה?

אתה באמת רואה אותי?

מי מספר את הסיפורים?

מי מנקה את השירותים?

מי כותב את השירים?

אני חושבת שאחד הדברים שלמדתי כאן היום זה שאנחנו צריכים כל הזמן לשאול את עצמנו שאלות, כי השאלה היא לפחות 50% מהתשובה.

אני חושבת שגם לי השיחה הזאת עוזרת לחדד מחשבות ותובנות, ואני רוצה להגיד לך תודה.

ולפני סיום, אני רוצה להזכיר שהכלה מתקיימת בראש ובראשונה בתוך הכיתה.

והמשאב הגדול ביותר, המשמעותי ביותר, ולכן החשוב ביותר, הוא המורות והמורים ושעות ההוראה שלהם.

כדי להעמיק בנושא הפרק, אתם מוזמנים להיכנס למפת הידע שיצרנו באגף, הנקראת לראות את כל הקשת.

הקישור מופיע בתיאור הפרק.

אני רוצה להודות למנהלת האגף לחינוך יסודי חנה ללוש על הובלתה את הנושא, ולחברותיי ליחידה לטיפול בפרט.

אסתר צמח רוזן, הילה ליכט שטרית, סיניה ברק, ורות נצר תורג'מן.

וכמובן, לכל צוות מט"ח.

תודה לכם על ההקשבה, מקווה שנהנתם להתראות בפרק הבא.